

Het 'Geologisch monument Bouwepet' te Mûnein (Friesland)

Jaap Zandstra

Ing. J.G. Zandstra, Mozartstraat 142, 1962 AG Heemskerkerk

Op zaterdag 25 september 1999 werd een zwerfstenenmonument te Mûnein (Molenend) in de gemeente Tytsjerksteradiel (Tietjerksteradeel) door Lennart Alvin, ambassadeur van Zweden, en Sicko Heldoorn, lid van Gedeputeerde Staten van Friesland, onthuld. Het monument is door amateurgeoloog Jan Faber te Gytsjerk (Giekerk) ontworpen en gemaakt. Reden genoeg om zijn indrukwekkende creatie te belichten.

Voorgeschiedenis

Een van mijn eerste contacten met Jan Faber dateert van 2 februari 1972. Op een briefkaart deelde hij mee, dat hij in een in de onmiddellijke omgeving van zijn woonplaats gelegen gebied 3.000 noordelijke zwerfstenen van 6-40 cm had verzameld en op het erf van zijn huis had opgeslagen. Het betrof alle stenen van deze grootte die het gebied bij grondwerkzaamheden tot dan toe had opgeleverd. Ons contact leidde ertoe dat hij, met name vanaf 1985, ook stenen voor telling van kristallijne gidsgesteenten zocht. Voor dergelijke tellingen worden stukken met een minimale doorsnede van 2,5 cm gebruikt. Faber zorgde voorts voor de voorlopige determinaties, waarna dergelijke 'voorgebakken' tellingsbestanden door mij gecontroleerd en zodanig gecorrigeerd werden. In een periode van dertien jaar (1985-1997) werden in nauwe samenwerking 75 tellingen in Noordoost-Friesland gerealiseerd: een ongekend groot aantal in zo'n klein gebied, en dan ook nog met een sterke concentratie in de eigen gemeente Tytsjerksteradiel. Aan de geologische uitkomsten zal later in een artikel aandacht worden besteed.

Faber had het geluk dat in genoemd tijdsbestek in ruilverkavelingsverband aan de nieuwe inrichting van 7.300 ha terrein werd gewerkt, waarbij de nodige grondverplaatsing veel zwerfstenen aan de oppervlakte bracht. Een groot deel van dit gebied ligt op korte afstand van zijn woning. Massa's stenen, waaronder exemplaren met een doorsnede van 1 à 2 m bracht hij naar huis. Het aantal zou tenslotte oplopen tot circa 10.000 stuks, door hem verzameld in een periode van bijna dertig jaar, en uitsluitend afkomstig uit dit ene gebied.

Realisatie van het monument

Behalve amateurgeoloog en -ornitholoog is de gepensioneerde leraar Faber ook scheppend kunstenaar. Veel van zijn sculpturen in hout

en steen vinden hun weg naar nieuwe eigenaars. In zijn zelfgebouwde woning zijn voorts heel wat gepolijste zwerfstenen verwerkt. Maar welke bestemming was de beste voor de 10.000 stenen op het erf? De inrichting van een monument leek de beste oplossing, maar dan wel daar, waar alles was gevonden: in het ruilverkavelingsgebied Tytsjerksteradiel. Het plan viel bij de natuurbeschermingsorganisatie It Fryske Gea en de landinrichtingscommissie voor bovengenoemd gebied in goede aarde. Het ontwerp werd vervolgens goedgekeurd en een ideale lokatie, aan het begin- en eindpunt van een natuurwandelpad, werd aangewezen. Na afgraving tot iets beneden het grondwaterpeil kon de aanleg beginnen. Het resultaat is een stenenmonument in de vorm van Fennoscandinavië (Finland, Zweden, Noorwegen en het Deense eiland Bornholm) op schaal met een reliëf dat de morfologie van dit herkomstgebied symboliseert (afb. 1). Voor zover de oorsprong van de stenen was te bepalen, werden ze op de juiste plek in het monument geplaatst: Åland, Oostzeegebied, Dalarna, Småland, Bornholm enz. Het geheel is door water omringd. Alle stenen zijn veiligheidshalve - zeer opvallend - vastgemetseld. Ook dit deel van de klus was bij de voormalig leraar metselen Faber in goede handen. Hij klaarde deze in zijn eentje en pro deo.

Onthulling

Het was een goede gedachte van de landinrichtingscommissie voor de ruilverkaveling Tytsjerksteradiel om de officiële afsluiting van de werkzaamheden en de onthulling van het stenenmonument op dezelfde dag en plaats integraal te laten plaatsvinden en te vieren. De feestelijke gebeurtenis op 25 september 1999 trok enkele honderden bezoekers (afb. 2).

Lokatie

Het stenenmonument bevindt zich noordoostelijk van Leeuwarden, ten

zuiden van het dorp Mûnein aan de Halligenweg. Vanuit Leeuwarden is het te bereiken via Tytsjerk (Tietjerk), Gytsjerk (Giekerk) en Mûnein (Molenend), een afstand van ongeveer 11 km. Volgens de Topografische Atlas van Nederland zijn de coördinaten 190.8/584.3 op kaartblad 6 West (1:50.000) en 6D (1:25.000).

Toegangsregeling

De toegang is gratis. Dit geldt ook voor het door acht tientallen grote zwerfstenen gemarkeerde natuurwandelpad door het 600 ha grote natuurgebied 'De Bouwepet'. Dit gebied is echter niet toegankelijk van 8 april tot 15 juni, wanneer het een rustgebied voor broedende weide- en watervogels is. Het stenenmonument kunt u in die tijd wél bezichtigen. Voor nadere informatie: It Fryske Gea, tel. 0512-381448.

Tenslotte

Nederland heeft weinig specifiek geologische monumenten en reservaten. De aandacht ervoor neemt toe, evenals het aantal projecten dat wordt uitgevoerd, maar de verwerving is - waar het om terreinen van enige omvang gaat - een complexe aangelegenheid. Lokale liefhebbers en werkgroepjes staan vaak aan de basis van de plannen. Gemeentelijke en provinciale overheden en instellingen, het Rijk en natuurbeschermingsorganisaties moeten elkaar vinden om tot realisatie te komen.

De provincie Utrecht vervult in Nederland een voortrekkersrol. Deze streeft ernaar, om elk jaar één of meer geologische monumenten te openen. Een aansprekend voorbeeld vormt het in het najaar van 1999 ingerichte Stenenmonument Maarn, waar meer dan 600 uit de plaatselijke zandgroeve afkomstige noordelijke en zuidelijke steenblokken zijn opgesteld. Het themanummer Maarn van Grondboor & Hamer jaargang 53 (1999) nr. 5 is geheel aan de geologie van deze groeve en aan de zwerfblokken gewijd. In Friesland is het aantal officieel

Afb. 1. Overzicht over het monument vanuit het zuiden. Het bruggetje leidt naar 'Zuid-Zweden'. Links 'Zuid-Noorwegen' en rechts bovenaan 'Finland'.

Afb. 2. Staande in de holle toegangsweg aan de noordkant van het monument vindt de onthulling plaats door de heer Lennart Alvin, ambassadeur van Zweden.

erkende, geologisch belangwekkende natuurreservaten uiterst bescheiden. Het aantal solitair in het veld, langs wegen of in dorpen opgestelde grote zwerfsteenblokken is vrij groot (o.a. te Rotstergaast, Hoornsterzwaag, Hurdegaryp (Hardegarijp), Gytsjerk (Giekerk), Burgum (Bergum), Drachten, Oudemirdum en Sondel). Onlangs kwam daar nog een circa 9 ton zwaar zwerfblok te Donkerbroek bij (medede-

ling van dr. S. van der Meulen). Enkele particuliere tuinen met steenblokken mogen hier niet onvermeld blijven. Het 'Geologisch monument Bouwepet' is echter uniek en zal dat ook blijven.

De foto's zijn van de auteur.